



Deelnemers aan de 29e HSN-conferentie. Foto: Jan de Jong

'Bewust geletterd' als nieuwe koers voor het schoolvak Nederlands

Het schoolvak Nederlands is een prachtig vak, en veel docenten geven heel inspirerend en bevlogen les. Maar toch is niemand echt helemaal tevreden, of het nu vmbo, havo, mbo of vwo betreft. Veel leerlingen vinden Nederlands saai, wat voor een kernvak natuurlijk dodelijk is, en docenten lijden vaak onder zware werkdruk. Er is ook kritiek: het programma zou te weinig inhoud hebben, het zou niet uitdagend genoeg zijn en het voldoet onvoldoende aan de maatschappelijke eisen voor taalvaardigheid. Dat moet en kan allemaal beter!

Het idee voor een manifest komt voort uit symposia waarin docenten-neerlandici uit het voortgezet en universitaire onderwijs de stand van het schoolvak in Nederland bespraken. Het ging daarbij vooral om Nederlands in havo/vwo, omdat de universitaire studies daarop aansluiten. Daarmee is niet gezegd dat de beoogde koerswijziging niet ook voor de andere vormen van voortgezet onderwijs van belang is, maar dit initiatief, dat van Vakdidactiek Geesteswetenschappen (zie <<http://vakdidactiekgw.nl>>) uitgaat, staat dichterbij het voorbereidend hoger en wetenschappelijk onderwijs.

De ruim honderd neerlandici constateerden tijdens de symposia dat

kennis, inzicht en plezier als doelstellingen nagenoeg ontbreken in de huidige Nederlandse wettelijke kaders en in de schoolboeken. We zouden voor de Nederlandse kaders een voorbeeld kunnen nemen aan de Vlaamse leerplannen, waarin meer aandacht bestaat voor de inhoud van het vak, en waarin wel het woord 'plezier' voorkomt (VVKSO 2010, 2012, 2014). Daarnaast is het percentage van 14% functioneel analfabeten onder vijftienjarigen schrikbarend hoog en ervaren zowel docenten als studenten in het hoger onderwijs een grote breuk in de vereiste schriftelijke taalvaardigheden na de middelbare school. Vandaar als slogan voor het manifest: 'Meer inhoud, meer plezier en beter resultaat'.

De kern van het manifest is een koerswijziging van het schoolvak Nederlands die we samenvatten onder de titel 'Bewust geletterd'. Is de koerswijziging welkom bij docenten die op dit moment werkzaam zijn in het voortgezet onderwijs? Op 13 november, tijdens de 29e HSN-conferentie, legden we enkele stellingen voor aan een zaal stampvol met neerlandici, onder wie 80 docenten uit het Nederlandse voortgezet onderwijs. Digitaal peilden we bij hen het draagvlak voor de acht stellingen van het manifest.

Dat draagvlak blijkt bij deze groep heel groot te zijn.

Stelling 1 – Bewuste geletterdheid. Het schoolvak Nederlands moet zich richten op de ontwikkeling van bewuste taalvaardigheid en literaire competentie.

Bij bewuste geletterdheid zijn taalvaardigheid en literaire competentie gebaseerd op kennis en inzicht. Bovendien omvat bewuste geletterdheid ook de vaardigheid om zelf, creatief en onderzoekend, aan de slag te gaan met taal, literatuur en communicatie en het vermogen om te bepalen welk taalgebruik in een gegeven situatie optimaal is. Met bewuste geletterdheid zijn leerlingen eigenaar van en verantwoordelijk voor hun talige en literaire ontwikkeling. In het onderwijs moeten we ze de instrumenten aanreiken om aan hun vaardigheden te werken, zodat ze zich verder kunnen ontwikkelen wanneer ze nieuwe taken krijgen in hun beroep of vervolgstudie. 85% van de vo-docenten is het ermee eens.

Stelling 2 – Didactiek. Minder herhaling en verkaveling; meer ontdekken en integratie van vaardigheden.

De schoolboeken zijn vaak opgedeeld in domeinen en deelvaardigheden, zoals woordenschat, spelling et cetera. In veel

schoolboeken draaien leerlingen jaar in jaar uit dezelfde rondjes – de vragen en instructies bij leesvaardigheid veranderen in wezen nauwelijks. Leerlingen moeten vaker worden verrast. We moeten de creativiteit van leerlingen meer aanboren en stimuleren: creatief schrijven, maar ook creatief spreken en spelen met taal. Met deze stelling beogen we dus meer samenhang en integratie. Bijvoorbeeld door uit te gaan van concrete genres (blog, essay, verslag, verhaal, mop, artikel, gedicht, scenario, cabaret et cetera). Dit zou in de plaats moeten komen van vage, minder inspirerende tekstdoelen zoals uiteenzetting, beschouwing en betoog. 83% van de vo-docenten is het ermee eens.

Stelling 3 – Inhoud. De lessen gaan vaak over algemeen maatschappelijke onderwerpen. Bij Nederlands moet het vaker gaan over taal, communicatie en literatuur.

Hoe 'Nederlands' is het schoolvak Nederlands? In de schoolboeken gaat het vaak over algemene onderwerpen zoals voetbalschoenen, vriendschap, eetgewoonten, lievelingsdieren, lemmingen die zich in zee storten en dergelijke. Het zou ook kunnen gaan over schokkende literatuur, individuele verschillen in taalgebruik, kindertaal, retorica, framing, hoe schrijf je een spannend verhaal, het verschil tussen lectuur en literatuur, de herkomst van woorden, taalverwantschap enzovoort, zodat leerlingen de achtergrondkennis opdoen om bewust geletterd te worden. Het hoeft natuurlijk niet altijd over vakinhoudelijke onderwerpen te gaan, maar we bepleiten wel een inhoudelijke verschuiving zodat de onderwerpen meestal verband houden met taal, literatuur of communicatie. 63% van de vo-docenten is het ermee eens, 20% heeft geen mening en 18% is het er niet mee eens.

Stelling 4 – Toetsing. Minder 'teaching to the test' en minder reproductie, meer diagnostisch toetsen, meer inzicht toetsen.

Bij de huidige toetsing kun je goed scoren door trucjes toe te passen. Creativiteit, in-

zicht en redeneren worden onvoldoende beloond. Dat moet anders. 66% van de vo-docenten is het ermee eens, 4% oneens.

Stelling 5 – Centraal Examen. Schrijfvaardigheid moet worden opgenomen in het centraal examen (op voorwaarde dat panels van beoordelaars het examen nakijken en u er dus geen extra werk van heeft).

Leesvaardigheid blijkt erg moeilijk te toetsen – toetsen de huidige examens wel tekstbegrip? Hoe demotiverend is het voor docenten dat er zelden een 9 en nooit een 10 voor onze leerlingen in zit? Het centraal examen havo en vwo heeft daarnaast een rampzalig terugslageffect op de lespraktijk in de hoogste klassen. Daar staat tegenover dat de maatschappij vooral belang hecht aan een goede schrijfvaardigheid. Bovendien: uit onderzoek blijkt dat er meer wordt geschreven dan gelezen. Evenals Levende Talen pleiten wij voor een geïntegreerd examen: leerlingen moeten op basis van documentatie een bepaalde tekst schrijven. Daarbij wel als absolute voorwaarde dat die examenteksten niet worden nagekeken door de eigen docent maar door externe beoordelaars die daarvoor zijn getraind (en ervoor worden betaald) – zoals bij het Staatsexamen. 58% van de vo-docenten is het ermee eens, 29% heeft geen mening en 13% is het met deze stelling oneens.

Stelling 6 – Vakdidactische scholing kan het beste gedaan worden door teams van docenten, vakspecialisten en vakdidactici.

Wij denken dat scholing het beste behartigd kan worden door teams van docenten, vakspecialisten en vakdidactici. De

Met het programma Meesterschap in de Vakdidactiek geven acht universiteiten – met ondersteuning van het Regieorgaan Geesteswetenschappen – een impuls aan de versterking van de vakdidactiek in de Meesterschapsteams Nederlands – taalkunde/ taalbeheersing en letterkunde – hebben de opdracht om het onderwijs en onderzoek op het gebied van het schoolvak te versterken. Zie <<http://vakdidactiekgw.nl>>.

docenten brengen hun praktijkervaring mee, minder ervaren docenten leren van hun meer ervaren collega's, vakspecialisten en vakdidactici dragen nieuwe wetenschappelijke inzichten aan. 74% van de vo-docenten is het ermee eens.

Stelling 7 – De ontwikkeling van vernieuwend lesmateriaal kan het beste gedaan worden door teams van docenten, vakspecialisten en vakdidactici.

Wij denken dat het ontwikkelen van lesmateriaal eveneens het beste behartigd kan worden door teams van docenten, vakspecialisten en vakdidactici, om bovengenoemde redenen. 79% van de vo-docenten is het ermee eens.

Stelling 8 – Aanpak. Het is goed dat in de neerlandistiek de band tussen het schoolvak en de universiteit wordt aangehaald (zoals ook het geval is bij vakken als geschiedenis, biologie enzovoort).

Het schoolvak Nederlands kan de impulsen en ondersteuning vanuit de universiteit goed gebruiken en omgekeerd zou de universitaire neerlandistiek de belangen van docenten beter kunnen behartigen door het doen van vakdidactisch onderzoek, verslaglegging over ontwikkelingen in de subdisciplines van het vak en scholing. 65% van de vo-docenten is het ermee eens en 3% oneens.

Taalvaardigheid is en blijft het belangrijkste doel van het schoolvak Nederlands. Dat staat voor iedereen buiten kijf. De HSN-peiling doet echter vermoeden dat ook het doel van *bewuste taalvaardigheid* en literaire competentie op brede steun kan rekenen. Alle reden dus om actie te ondernemen! Het manifest met bijgestelde stellingen kan de wereld in. Zie <<http://vakdidactiekgw.nl>>, waar een uitgebreider verslag te vinden is. ■

Anne Neijt, Erwin Mantingh, Peter-Arno Coppens, Jan Oosterholt, Kees de Gloppe & Theo Witte, namens de Meesterschapsteams Nederlands